

Inspirationsmateriale til undervisning

Arbejdet med for tidligt fødte børn

40084

Udviklet af:

Eva Buus
Århus social- og Sundhedsskole
Olof Palmes Allé 35
8200 Århus N
Tlf.: 8741 2626

Jette Nicolajsen
Århus social- og Sundhedsskole
Olof Palmes Allé 35
8200 Århus N
Tlf.: 8741 2626

1. Uddannelsesmålets sammenhæng til FKB/TAK

Uddannelsen “Arbejdet med for tidligt fødte børn” hører til i følgende fælles kompetencebeskrivelse (FKB) nr. 2629 Pædagogisk arbejde med børn og unge.

FBK'en kan findes på Undervisningsministeriets hjemmeside, <http://www.efteruddannelse.dk> eller under ”Uddannelser” på <http://www.epos-amu.dk>.

Uddannelsesmålet er relateret til tilhørende arbejdsmarkedsrelevante kompetencer (TAK'ere) i FKB'en og skal kvalificere deltageren inden for disse felter:

Det drejer sig om følgende TAK'er:

1. Medvirke til børn og unges udvikling
2. Igangsættelse af aktiviteter med og for børn og unge
3. Kommunikation og samarbejde inden for børne- og ungeområdet

Uddannelsen er relevant for flere af målgrupperne i FBK'en, primært dagplejere, pgu'ere og pædagogmedhjælpere ansat i dagtilbud som vuggestuer, dagpleje, børnehaver, integrerede institutioner, SFO'ere og fritidshjem samt medhjælpere ansat i pædagogiske dag- og døgntilbud for børn og unge. Endelig kan uddannelsesmålet have relevans for familieplejere, der har for tidligt fødte børn i pleje eller aflastning.

Arbejdsfunktioner

Den primære arbejdsfunktion for målgrupperne ansat i jobområdet er at medvirke til og understøtte det for tidligt fødte barns udvikling både fysisk og psykisk. Dette i et samarbejde med forældre, kolleger og andre faggrupper omkring barnet.

Et stigende antal børn fødes for tidligt og udviklingen inden for det lægefaglige område gør, at flere af disse børn overlever og senere i livet skal passes i de forskellige pasningstilbud.

En for tidlig fødsel kan medføre øget risiko for fysiske og psykiske senfølger/problemer. Disse senfølger kan være svære at opspore og kræver ofte en særlig observation af og opmærksomhed på barnet i forhold til dets udvikling.

Mange børnelæger på børneambulatorierne og sundhedsplejersker anbefaler, at for tidligt fødte børn passes i dagpleje på grund af lavere smitterisiko samt muligheden for her at skabe trygge og overskuelige rammer. Dette betyder en særlig ud-

Arbejdet med for tidligt fødte børn

Inspirationsmateriale til undervisning

fordring for den enkelte dagplejer at observere barnet og være med til at sikre barnet optimal støtte i forhold til dets særlige behov. Denne udfordring kræver en særlig viden om børns normale udvikling og skærpet opmærksomhed i at kunne observere og dokumentere det enkelte barns behov. Specielt dagplejere står alene med opgaven, fordi de arbejder alene i eget hjem.

Der stilles ligeledes store krav til kommunikation og samarbejde med forældre til det for tidligt fødte barn. En forældregruppe, som ofte er meget ængstelige, bekymrede og måske angste for at skulle have barnet passet udenfor hjemmet og for at miste. Forældrene kan stille anderledes forventninger til pasningen, og samspillet med disse forældre kan også kræve andet end i samarbejdet med de øvrige forældre.

Deltagerforudsætninger

Deltagernes faglige og personlige forudsætninger vil være forskellige. Der vil være forskellige forudsætninger for, hvordan det daglige samspil omkring barnet er inden for det enkelte dagtilbudsområde.

Inden for daginstitutionsområdet vil pædagogmedhjælperen have daglig sparring med en uddannet pædagog, mens en dagplejer arbejder alene og skal kunne viderebringe sine observationer og dokumentationer til dagplejepædagogen.

Det er vigtigt, at deltageren har viden om barnets normale udvikling. Det er endvidere vigtigt, at deltageren kan observere barnets udvikling fysisk, psykisk og social samt at deltageren kan handle på og evaluere sine observationer.

Struktur

Det anbefales, at deltageren, inden hun/han starter på kurset, har en grundlæggende viden om arbejdet i dagtilbud eller døgninstitutioner f.eks. uddannelsesbevis fra ”Pædagogmedhjælpere i daginstitutioner”, ”Grundkursus for dagplejere”(ikke AMU-uddannelse) eller ”Arbejdet i pædagogiske døgntilbud og opholdssteder”. Derudover anbefales det, at deltageren har deltagerbevis fra ”Samspil og relationer i pædagogisk arbejde” samt ”Børns kompetenceudvikling 0-5 år” eller tilsvarende viden om barnets normaludvikling.

I forbindelse med tilrettelæggelsen af uddannelsesmålet anbefales et splitforløb, så deltagerne kan få mulighed for at undersøge og reflektere over egen praksis og mulighed for sparring med kolleger. I forlængelse af kurset ”Arbejdet med for tidligt fødte børn” vil det være hensigtsmæssigt at tilbyde kurset ” Dokumentation og evaluering af pæd./sosuarbejde”

2. Ideer til tilrettelæggelse

Udviklingen af inspirationsmaterialet er sket ved **inspiration fra Jonna Jepsen, Preem Team**, som har arbejdet med at udbrede viden om for tidligt fødte børns udvikling, specielt med fokus på evt. senfølger.

Vi anbefaler, at kurset tilrettelægges som split, så der er mulighed for at den enkelte deltager får tid til at arbejde med den nye viden fra dag 1 og samle erfaringer i forhold til dag 2. Erfaringerne viser, at mange af deltagerne derved får mulighed for at vende tilbage med afklarende spørgsmål eller der er dukket nye spørgsmål op.

I tilrettelæggelsen af undervisningen er det vigtigt, at der skabes rum til dialog og erfaringsudveksling. Undervisningen skal give viden om **mulige** problemstillinger for et barn, der er født for tidligt. Det er vigtigt, at deltagerne bliver opmærksomme på, at der er mange udviklingsforløb, og at hvert barn og forældre har deres egen historie.

Undervisningen tilrettelægges, så deltageren i forløbet kan arbejde med at koble viden om for tidligt fødte til den daglige pædagogiske praksis. Det anbefales, at deltagerens egne praksiserfaringer inddrages, og at der arbejdes ud fra cases, som kan relateres til den daglige praksis.

Omkring samarbejde og kommunikation med forældrene er det vigtigt, at deltagerne opnår en forståelse af, hvorfor forældre til for tidligt fødte børn kan reagere meget anderledes end øvrige forældre. Der er tale om at møde både sårbare børn og sårbare forældre.

Forslag til dagsplaner for forløbet:

Dag 1

Velkomst, præsentation, program for kurset, fagmål m.m.

Fødselsoplevelsen: barnets oplevelse, forældrenes oplevelse

Hvorfor er det for tidligt fødte barn anderledes? (Fødslen, udvikling, modning, kuvøse og lignende forskellige oplevelser i den første levetid)

Mulige senfølger: fysiske, psykiske og sociale

Tegn og opmærksomhed på senfølger

Introduktion af handleplan for det for tidligt fødte barn i dagtilbudet

Arbejdet med for tidligt fødte børn

Inspirationsmateriale til undervisning

Dag 2

Det for tidligt fødte barn i pasningstilbud

Det for tidligt fødte barn kan have andre behov for stimulering (indlæring, spisesituation, sprogudvikling, stimulering af sanser, sociale kompetencer mm.)

Samarbejde med forældre og andre personaler

Hjælpe midler, støtteforanstaltninger og lignende

“Hvordan gør jeg i min dagpleje/mit dagtilbud?” – case med handleplan for barnet i daginstitution.

Temaer

Tema 1: Fødselsoplevelsen v/ den for tidlige fødsel

Tema 2: Hvordan og hvorfor er det for tidligt fødte barn anderledes

Tema 3: Det for tidligt fødte barn i dagtilbud

Tema 4: Samarbejde med forældre og andre fagpersoner

3. Opgaver og undervisningsmaterialer

Tema 1: Fødselsoplevelsen v/ den for tidlige fødsel

Målet med temaet er, at deltagerne får en forståelse for, hvilket forløb både barn, forældre og familie har været igennem og hvordan dette forløb er meget anderledes fra det normale forløb både fysisk, psykisk og følelsesmæssigt for både barn og forældre.

Dette kan anskueliggøres ved, at en præmaturforælder kommer og fortæller om forventninger omkring graviditeten, følelser omkring fødslen, barnets mange undersøgelser og dets forløb: angsten for at miste, påvirkninger af familieliv og parforhold samt den manglende barselshvile og stolthed/usikkerhed over forældrerollen.

Indledningen på temaet kan være definitioner på for tidlig fødsel og hvilken indflydelse fosterets alder har på overlevelseschancer og udvikling. Det er en god idé at vise billeder af børn fra det neonathale-ophold, gerne billeder af børn ved fødsel og hvordan de senere har udviklet sig. Giv også viden om, hvordan forholdene på en neonathal-afdelingen er for både barn, forældre og søskende, og hvordan afdelingen fortsat følger barnet efter udskrivelsen.

Definition på en for tidlig fødsel:

- Uge 40 – fuldbårne
- Uge 37 – for tidligt fødte
- Uge 32 – meget for tidligt fødte
- Uge 28 – ekstremt tidligt fødte

I forhold til forælderrollen kan flg. emner være relevante at komme ind på:

- Den nye forælderrolle
- Sikring af barnets overlevelse, hvordan vil det vokse og trives?
- Anerkendelse af egen intuition
- Graviditet afbrydes før tid => angstprovokerende fødsel => bristede drømme og forventninger
- Forælderrolle – får vi lov at beholde barnet?
- Drømmebarnet – hvordan bliver fremtiden?
- Ingen barselshvile
- Usikre forventninger til livet
- Parforholdet
- Evt. andre børn

Tema 2: Hvordan og hvorfor er det for tidligt fødte barn anderledes

Målet med dette tema er, at deltagerne får viden om, hvordan barnet fra fødslen adskiller sig fra børn født til tiden. Det drejer sig om umodenhed, belastning af nervesystemet og organerne samt påvirkning af barnet på grund af smerte, stress og tidlig adskillelse fra moderen. Deltageren skal opnå en forståelse af, hvorfor det for tidligt fødte barn er anderledes og hvordan dette viser sig i barnets adfærd. Det er vigtigt også at tale om, at for tidligt fødte børn udvikler sig forskelligt.

Hvad sker der med barnet i forbindelse med fødslen:

- Nervesystemets, hjernens og organernes umodenhed
- Svækket immunforsvar
- Indgreb på grund af sygdom

- Stress og smerter
- Adskillelse, forældre – barn samspil
- Mulige senfølger (sansemotorik, sprog, søvn, spisning, tilknytning, følelsesliv, samspil, adfærd)

Tema 3: Det for tidligt fødte barn i dagtilbud

Under dette tema er målet, at deltagerne får viden om, hvordan det for tidligt fødte barns adfærd kan adskille sig fra andre børns, og hvilke tegn i dagligdagen man skal være opmærksom på.

Et vigtigt emne er, at deltageren får viden om, hvad dagtilbuddet konkret kan gøre for at støtte barnets udvikling samt viden om hvorfor tryghed, ro, og struktur er nøgleord for et for tidligt født barn. Deltageren skal kunne tilrettelægge dagen i forhold til de individuelle behov det enkelte barn måtte have.

I dette tema skal der også sættes fokus på regulationsproblemer hos barnet, og hvordan disse kan vise sig og hvad man konkret kan gøre i den forbindelse ved problemer omkring søvn, gråd, spisning, motorik, opmærksomhed, kontakt, kognition og psykosocialt udvikling. Det anbefales at arbejde med ”Handleplan for et for tidligt født barn” enten ud fra deltagerens egne erfaringer eller ud fra en case. (se bilag 2).

Endelig skal deltageren have kendskab til lovgivningen i forhold til muligheder for hjælp og støtte til barnets udvikling. Her kan anbefales at anskaffe Dansk Præmatur Forenings pjece om sociallovgivningen. Den kan, sammen med en række øvrige pjecer, bestilles og/eller downloades her:

<http://praematur.dk/Default.aspx?ID=298>

Følgende punkter kan være relevante at inddrage i undervisningen under dette tema:

- Hvordan skabes tillid og tryghed
- Arbejde med døgnrytme, rutiner, ritualer, genkendelighed og forudsigelighed
- Give mulighed for ro
- Give tid
- Dæmpe indtryk, give barnet omsorg og kropskontakt
- Opmærksomhed på mange eller voldsomme sanseindtryk

- Skab få og gode skift/overgange
- Vekslen mellem fordybelse og udadvendt leg
- Støtte barnets stærke sider, selvværd og selvtillid
- Støtte sprogudviklingen
- Støtte sansemotorisk udvikling

Tema 4: Samarbejde med forældre og andre fagpersoner

Forældrene er vigtige samarbejdspartnere. Det er et vigtigt mål under dette tema at opnå en forståelse for, at forældrene kender deres barn bedst, og at **de** anerkendes for deres viden. Mødet med disse forældre kan være anderledes end med øvrige forældre.

Det er ligeledes et vigtigt mål, at deltagerne kender til de øvrige fagpersoner, der kan støtte op omkring barnet, herunder hvilke behandlingsformer barnet kan være i, og hvordan dette indvirker på barnets udvikling. Denne viden kan samtidig bruges af dagtilbudet i forbindelse med observation af det enkelte barn i forhold til evt. senfølger. Det tværfaglige samarbejde er meget vigtigt i forbindelse med for tidligt fødte børn og en forudsætning for at sikre barnet den bedst mulige udvikling. Derfor skal deltagerne også have kendskab til behandlingsmuligheder og hele tiden være opmærksom på ændringer i barnets udvikling og være med til at justere på f.eks. handleplanen for barnet.

Følgende behandlinger kan være aktuelle, at deltagerne har kendskab til:

- Sansemotorisk træning / stimulering
- Ergoterapi og fysioterapi
- Specialpædagogisk og psykologisk indsats
- Anden behandling af barnet (f.eks. kiropraktik, kranio sacral massage)

I bilag 1 er der en oversigt over de anbefalinger, opmærksomhedspunkter i forbindelse med mulige senfølger, som Jonna Jepsen gør opmærksom på.

4. Litteraturliste mv.

Dansk Præmatur Forening: <http://www.praematur.dk>

Arbejdet med for tidligt fødte børn

Inspirationsmateriale til undervisning

Jepsen, Jonna; *Født for tidligt – en forældrehåndbog*. Kbh., P. Haase & Søn 1998.
Er udkommet i en revideret og udvidet 2. udgave i 2007

Jepsen, Jonna; *For tidligt fødte børn. Usynlige senfølger*. Kbh., Hans Reitzels Forlag 2004

Ringsted, Mette Ziemendorf (red); *Meget små børn – beretninger om for tidligt fødte børn*. Kbh., Munksgaards Forlag 2000

Falk, Bonnie, Peter; *Miraklernes tid er ikke forbi*. Forlaget Gemini

Vogel, I; *Forskning i for tidlig fødsel*, I *Livsbladet* 2004; 3:12-5

Ringsted, Sylvest; *At blive forældre til et for tidligt født barn*. Kbh.; Munksgaard, 2000 (Beretninger om for tidligt fødte børn)

Mai, D; *Det første år*; Kbh., Rigshospitalet 2001

(Evalueret af for tidligt fødte børns første leveår efter udskrivelsen fra Neonathalklinikken til THO (Tidligt Hjemme Ordning))

Kirkebæk, Clausen, Storm, og Dyssegaard; *Skrøbelig kontakt, For tidligt fødte børn og deres samspil med omgivelserne*. Kbh., Dansk Psykologisk Forlag 1994

Gjesing, Gudrun; *Nysgerrige børn i bevægelse og aktivitet – i dagpleje, børneinstitution og derhjemme*; Kroghs Forlag, 2004

Gjesing, Gudrun; *Kroppens muligheder og kropumulige unger – i indskoling, fritid og hjemme*; Kroghs Forlag, 2004

Wegloop, Mette Vainer; Spliid, Lone; *Leg med din baby – 0-12 måneder*; Kbh., Politikens Forlag, 2006

Tóoddadóttir, Tóra; *Klodsmajor og englebørn*, Kbh. Borgens Forlag, 2001

Andersen, Mette Malene; m.fl.; *Ergoterapi og børn – udvikling gennem aktivitet*; Forlaget FADL, 2003

Roskilde Kommune, Dagpleje; *”For tidligt født børn i dagplejen”*, *Tværfagligt udviklingsprojekt*. Kan hentes på www.epos-amu.dk

Andersen, John; Rasmussen, Kjeld; Gundelach, Søren; *Det trygge og utrygge barn - en vejledning for dagplejen*; Pædagogisk sektor i FOA – Fag og Arbejde, 2007.

Avnesø, Birgitte; *Børn uden selvtillid*; <http://www.stickelberg.dk>, bragt i ”Børn og unge” nr. 1, 2001 <http://www.boernogunge.dk>

Avnesø, Birgitte; *Forældre kender deres børn bedst*; <http://www.stickelberg.dk>, bragt i ”Børn og unge” nr. 1, 2001 <http://www.boernogunge.dk>

Sundhedsguiden; Ernæring (for tidligt fødte børn); <http://www.sundhedsguiden.dk>

Bilag 1

Oversigt over usynlige senfølger og hvad kan vi gøre. Hentet fra Preem Team, Jonna Jepsen.

Mulige senfølger ved for tidlig fødsel

Ofte forekommende at barnet:

- Er hypersensitivt – sart over for sansepåvirkninger/stimuli/stress
- Har kropslig uro og asymmetri
- Græder meget, utrøsteligt
- Er tågænger
- Har svært ved at registrere og regulere kropstemperatur
- Har svært ved at:
 - sove – ustabil søvnmønster, mareridt, vågner ofte, nærkontakt
 - spise – lidt men tit, småtspisende/storspisende, smerter
 - Blive/holde sig rent
- Er ofte sygt, også kronisk
- Har en høj smertetolerance/manglende smertereaktion
- Har underudviklede basale sanseområder
- Har perceptuelle og kognitive vanskeligheder
- Har svært ved at:
 - Koordinere sanseindtryk
 - Modtage og forstå kollektive beskeder
 - Koncentrere sig og fastholde opmærksomheden
 - Kontrollere egen adfærd
 - Huske
 - Ræsonnere
 - Indlære
- Er langsom – har brug for god tid
- Har forsinkede reaktioner
- Er længe om at udvikle motoriske og sproglige færdigheder

- Er hyperaktiv eller passiv
- Er aggressivt eller indesluttet
- Har lav energi
- Har manglende selvtillid
- Har lavt selvværd
- Er utryg og ængstelig – tilknytning til få, separationsangst
- Har dårlig kontakt til andre børn – søger voksenkontakt
- Er perfektionist

Hvad kan vi gøre?

Pasning:

- Dagpleje frem for vuggestue
- Dobbelt eller trippel plads i dagpleje (se også projekt fra Roskilde Dagpleje)
- Specieldagpleje
- Undgå legestue og udflugter eller tage særligt hensyn
- Primærperson eller støttepædagog i institution
- Små enheder i institution og skole

Behandling m.m.

- Kravle, varierede bevægelsesmuligheder
- Fedtsyrer
- Massage
- Marte meo
- Udviklingsbeskrivelse (PAS, Kuno Beller)
- Neuropsykologisk/-pædagogisk, psykologisk, psykoterapeutisk behandling (spædbarnterapi/legeterapi)
- Eventyr
- Fri leg

Ved stress, uro og overstimulering

- Hængekøje, vugge, kugledyne
- Omslutning, holde fast om, kropskontakt, massage, bad, fod - hoved tryk, rolige bevægelser
- Stille musik, få indtryk, pastelfarver
- Rytme, struktur, rutiner, ritualer, faste rammer
- Vekslen mellem fordybelse og udadvendt leg
- Forudsigelighed og forberedelse
- Give tid
- Skabe rum til ro, hvile, afstresning og afspænding
- Undgå lange pasningsdage

Ved koncentrationsbesvær

- Opmærksomhedstræning
- Brætspil, puslespil, arbejde i hus og have, gåtur i natur, tegne/male
- Pædagogiske regler/opgaver – mindre impulsstyring
- Positiv tænkning og visualisering af mål/delmål
- Spørgsmål om opgaven
- Rytme og rutiner + pauser
- Afpassede krav
- Ro, hvile, begrænsning af indtryk
- God almen trivsel, få bekymringer, tilstrækkelig søvn
- Små grupper, enkle rammer
- Leg og fysisk udfoldelsesmulighed
- Sansemotoriske øvelser
- Undgå sukker og tilsætningsstoffer i maden
- Sørg for meget frugt og grønt + essentielle fedtsyrer
- Fysio-/ergo-/kranio-sacral massage/osteopati

Ved spiseproblemer

- Ro, tid, overskuelighed
- Stemning, ingen tvang, ikke true eller lokke

- Bredt udvalg og indbydende mad
- Lad barnet spise selv
- Flere små måltider og afmålte portioner
- Findelt/flydende kost
- Særlige kosttilskud
- Behandling kranio-sacral, zoneterapi eller andet

Ved sprogvanskeligheder

- Musik og rytmik, rim og remser
- Sansemotoriske øvelser
- Fysisk udfoldelse
- Trampolin hop
- Styrke mundmotorikken via leg
- Historielæsning
- Bruge sproget
- Undgå at korrigere

Stimulering af sanserne i hverdagen

- **Balancesans**
Rulle, vugge, gynge, hoppe, løbe, svinge, rutsche, dreje rundt, hinke, gå på ujævnt terræn, balancegang, trampolin hop, klatre i træer, cykle, kængurobold. (Redskabsbane i dagtilbudet)
- **Berøringssans**
Faste tryk, reder, huler, kugledyne, vand, kropskontakt, maveleje, bage, lege med ler, sand og mudder
- **Muskel- og ledsans**
Trampolin, hop, trække og skubbe, svinge, hænge, gymnastik, boldsport, leg i naturen, fysiske anstrengelser

Undgå sansemæssig overstimulering

Relationer – reparere og genopbygge

- Tolke barnets signaler
- Tilbyde omsorg og nærvær

Arbejdet med for tidligt fødte børn

Inspirationsmateriale til undervisning

- Hjælpe med at skabe positiv kontakt til andre børn
- Støtte ved adskillelse fra forældre
- Hjælpe med at udvikle selvværd og selvtillid
 - acceptere og rumme barnet uden kritik og fordømmelse
 - succesoplevelser og fokus på stærke sider
- Hjælpe med at forstå og udholde egne følelser
- Forældre – evt. terapeutisk behandling

Arbejdet med for tidligt fødte børn

Inspirationsmateriale til undervisning

Bilag 2

Forslag til handleplan for et for tidligt født barn i dagtilbud

Handleplan for arbejdet i dagplejen med _____
Barnets navn

Daglige rutiner	
Samspil/adfærd	
Rumindretning	
Internt samarbejde i dagplejen	
Tværfagligt samarbejde (herunder udredning, træning og behandling)	

Arbejdet med for tidligt fødte børn

Inspirationsmateriale til undervisning

Samarbejde dagpleje/hjem	
Ansøgning(er) om tiltag/støtte/hjælpemidler	
Andet	

Medhjælper

Forældre

Overvejelser/spørgsmål/refleksion i sammenhæng med arbejdet med handleplan

- Hvilke stærke sider har barnet? Er det f.eks. kreativt, indlevende, omsorgsfuldt, empatisk, kærligt, intuitivt, følsomt?
- Hvordan er barnets kontakt til andre børn?
- Hvordan er barnets kontakt til voksne?
- Hvordan er barnets fysiske, motoriske og sansemæssige udvikling?
- Får barnet sansemotorisk træning og stimulering?
- Hvordan er barnets sprogudvikling?
- Viser barnet tegn på særlige vanskeligheder og frustrationer? Hvis, hvordan reagerer barnet?
- Hvordan er barnets familiemæssige forhold
- Hvordan er barnets forhold til mad og spisning?
- Hvor mange timer er barnet i dagtilbud hver dag?